

**AHİ EVRAN'IN MENKABEVİ HAYATINA DAİR
BİLİNMEYEN BİR ESER:
“MENÂKIB-I AHÎ CİHÂN-I NASREDDİN AHİ EVRAN”**

M. Fatih KÖKSAL*

Özet

Menkabeler, bir toplumun kültür ve inanç tarihinin tespiti hususunda son derece önemli kaynaklardır. Bir şahsa ait pek çok menkabenin bir arada anlatıldığı eserlere “menâkib” veya “menâkıbnâme” diyoruz. Konu edilen zatın bütünüyle kerametlerinden bahseden menâkıblar olduğu gibi o şahsın bir nevi kişisel tarihi denilebilecek kadar gerçek hayat izlerinin yoğun olduğu menâkıblar da vardır. Fütüvvet kurumunun Anadolu’daki kurucusu olarak bilinen Ahi Evran-ı Velî’nin menkabevi hayatında dair, başta Hacı Bektaş Velî Vilayetnâmesi olmak üzere türlü kaynaklarda bilgiler mevcuttur. Bugüne kadar doğrudan Ahi Evran’ın menâkıbından bahseden, her ikisi de mesnevi tarzında yazılmış iki eser biliniyordu. Bu yazıda, bu iki eserde yer alanlardan çok farklı menkabeleri barındıran ve Ahi Evran’la ilgili literatürde kullanılmadığını ve bilinmediğini tespit ettiğimiz bir eser tanıtılacaktır. Tam adı Menâkib-ı Ahî Cihân-ı Nasreddin Ahi Evran olan bu eser ise mensur olup yazarı meçhul, 8 varaklık (16 sayfa) küçük bir risaledir. Buna rağmen Ahi Evran’ın hem menkabevi hem de gerçek hayatına dair başka kaynaklarda yer almayan bilgileri içeren eser, Yapı Kredi Bankası Kütüphanesi’nde bulunan Burgazî Fütüvvetnamesi’nin sonunda yer almaktadır.

Yazıda menkabe kavramına kısaca değinildikten sonra, Ahi Evran’ın menkabevi hayatına dair eserler ve yapılan çalışmalardan söz edilecektir. Daha sonra eser tanıtılacak ve tam metni yayımlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahi Evran, Ahilik, Fütüvvet, Menkabe, Menâkib

**“MENAQIB-I AHI CIHAN-I NASREDDIN AHI EVRAN”
THE UNKOWN SOURCE ON AHI EVRAN’S LEGENDARY LIFE**

Abstract

Mystic or epic legends (menqabes) are crucial works in determining the cultural and belief history of a society. The works containing several menakibs are called “menağib” or “menağibname”. While some menağibs mention wonders of the legendary personalities, there are also some others containing mostly biographical information about them. As it is known many sources including Hacı Bektash Velayetname have addressed the life of Ahi Evran-i Velî who is the founder of futuwatnamah institution in Anatolia. To date, two

---

* Prof. Dr., Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kırşehir/Türkiye, mfkokal@gmail.com

primary sources written in mathnawi genre and mentioning Ahi Evran's legends have been known. However, in this article the third one that contains different legends than the previous ones will be presented. Furthermore, as far as it is determined, this source is never known and used before. This is a 16-page treatise written in prose form by an unknown author, and it is entitled as Menaqib-i Ahi Cihan-i Nasreddin Ahi Evran. This treatise that contains valuable information cannot be found in other sources such as Ahi Evran's biographical or legendary life but it can be found at the end of the Burgazi Futuwatnamah registered in Yapi Kredi Bank Library.

After touching shortly upon the concept of mankabe and mentioning the secondary sources on the subject, the treatise will be presented and full text of it will be given in this article.

Keywords: Ahi Evran, Ahi Community, Futuwwah, (Mystic or epic) Legend, Menaqib

Giriş

Ahi Evran (1171?-1261?), hayatı ve eserleri üzerine yapılan pek çok çalışmaya rağmen esas itibarıyla gerçek hayatına dair bilgilerimizin oldukça sınırlı olduğu bir tarihî şahsiyettir.¹ Hayatı hakkında kesin olduğu şimdilik bilinenler, Ahmed adlı birinin oğlu olduğu, Hoy'da doğduğu, gençlik yıllarında geldiği Anadolu'da Kayseri, Konya ve Denizli'de bulunduğu, nihayet Kırşehir'e geçtiği, XIII. yüzyılın ikinci yarısında Kırşehir'de vefat edip yine Kırşehir'de medfun olduğundan ibarettir. Anadolu'da Ahiliğin kurucusu, debbağların ve "32 esnaf zümresinin" piri olarak kabul edilen Ahi Evran'ın Hacı Bektaş Velî ile olan yakınlıkları da hakkında bilinen hususlardandır. Ahi Evran'ın menkabevi kişiliğine dair kaynaklar ise gerçek hayatıyla ilgili malzemeyle mukayese edilemeyecek kadar zengin ve çeşitlidir.

Arapça "nekabe" (isabet etmek, haber vermek...) mastarından türemiş ve lugat manası "övünülecek güzel iş, davranış" demek olan "menkabe"yi (menkabet) Şemseddin Sami, "Bir zatın fazl u meziyetine delâlet eden fikra ve bundan bahseden makale ve risale(-i) medhiye" olarak tarif eder (1318: 2/1420). "Menâkıb" ise "menkabe"nin çoğuludur. Bu ad altında başta evliyadan kimseler olmak üzere bazı büyük âlimlerin ve tarihî şahsiyetlerin / kahramanların menkabevi hayatlarına dair irili ufaklı pek çok eser kaleme alınmıştır. Menkabeler "ilk önce tasavvufi tabakat kitaplarında ve evliya tezkirelerinde yer almıştır. Muhtemelen XIII. yüzyıldan başlayarak tek bir velî hakkındaki menkabeleri toplayan ve kendilerine Menâkıb, Menâkıbnâme veya bazen da Vilâyetnâme denilen müstakil eserler doğmuş, Arapça, Farsça veya Türkçe gibi çeşitli dillerde yazılıp İslam âleminin her tarafında okunur olmuşlardır. (Ocak, 1983: 1)"

Menâkıb kitapları şekil bakımından manzum ve mensur yazılabildiği gibi hacim ve muhteva itibarıyla da oldukça çeşitlilik gösterir. Menâkıblar, anlatılan menkabelerin o şahsın gerçek şahsiyeti / hayatı ile bağdaşması konusunda da birbirinden çok farklı örnekler gösterir. Menâkıb adlı eserlerden bazıları âdeta kısmen menkabe-

lerle süslü bir tarih, biyografi veya monografi kitabı hüviyeti taşır.² Elvan Çelebi'nin *Menâkıbu'l-kudsîyye'si* (Erünsal ve Ocak, 1984), adı "Menâkıb" olmakla birlikte XIII-XIV. yüzyıl Anadolu Türk tarihinin aydınlatılması hususunda en önemli kaynaklar arasında kabul edilir. Keza Eyyûbî'nin *Menâkıb-ı Sultan Süleyman*'ı Kanunî'yi muhtelif cepheleriyle anlatan manzum bir monografi (Akkuş, 1991), Gelibolulu Âlî'nin *Menâkıb-ı Hünerverân*'ı (Cunbur, 1982) hattatlar ve diğer bazı kitap sanatçılarının tezkiresi mahiyetinde eserlerdir. Bunun yanı sıra menâkıbı anlatılan şahsın bütünüyle kerametlerini içeren, onun gerçek yaşantısından izlerin çok az olduğu menâkıbnâmelerin sayısı daha fazladır.³ Burada tanıtacağımız kitap da bu türdendir.

"Menâkıb", "menkabe", "vilâyetnâme", "kerâmât" gibi genel adlarla anılan bu tür eserlerde kayıtlı bilgileri, o şahsın gerçek kişiliğini ortaya koymaya çalışırken şahıs hakkındaki diğer kaynaklarla ciddi mukayeseler yaparak tenkit süzgecinden geçirmek ve büyük bir dikkat ve ihtiyatla kullanmak gerektiği açıktır.⁴

I. Ahi Evran'ın Menkabevi Hayatına Dair Yazılı Kaynaklar

Bugüne kadar doğrudan Ahi Evran'ın menkabelerini konu edinen iki eser biliniyordu. Bunlardan biri, ilk defa Franz Taeschner tarafından yayımlanarak bilim dünyasına tanıtılan Gülşehri'nin *Kerâmât-ı Ahî Evran* adlı mesnevisi (Taeschner, 1930), diğeri Baki Yaşa Altınok'un varlığını bildirdiği, yine mesnevi tarzında yazılmış *Menâkıb-ı Ahî Evran-ı Velî* adlı 93 beyitlik manzumedir (Altınok, 2005; Altınok, 2007).

I.1. *Kerâmât-ı Ahî Evran* Mesnevisi

Gülşehri'ye aidiyeti konusu tartışmalı olan *Kerâmât-ı Ahî Evran (tâbe serâhû)* adlı 167 beyit tutarındaki mesnevi, Ahi Evran'ı konu edinen eserlerin -şimdiki bilgilerimize göre- ilkidir. Ahilik üzerine yaptığı çalışmalarıyla bilinen Alman şarkiyatçı Franz Taeschner,⁵ eseri ilk defa kısa bir ön söz, eserin Arap harfleriyle hareketli matbu metni ve Almancaya çevirisiyle 1930 yılında yayımlamış (Taeschner, 1930); daha sonra eserin Gülşehri'ye ait olamayacağına dair yayınlar üzerine, Gülşehri'nin *Mantıku't-tayr*'ıyla karşılaştırmak ve tıpkıbasımını da eklemek suretiyle bir kez daha neşretmiştir (Taeschner, 1955). Eserin daha sonra Taeschner'in neşrinden yapılan pek çok yanlış okumalarla malul bazı neşirleri yapılmışsa da (Msl. Çalışkan ve İkiz, 1993: 104-117) ilmî usuller çerçevesinde Latin harfleriyle ilk olarak Ahmet Kartal tarafından yayımlanmıştır (Kartal, 2009). Eserin *Manıku't-tayr* sahibi Gülşehri'ye ait olup olmadığı konusu uzun zaman gündemi işgal etmiştir.

Agâh Sırrı Levend, Hulvî Mahmud Cemâleddin'in *Lemezât* adlı eserinde Gülşehri'yi Ahi Evran'ın halifesi olarak göstermesine rağmen başka kaynaklarca doğrulanmadığı için bunu yeterli delil olarak kabul etmez (Levend, 1957: 12-14).

Levend, bu görüşünü bu eserle Gülşehri'nin diğer eserleri arasında yazarın kişiliği bakımından farklılıklar olmasına, Gülşehri'nin öteki eserlerinde Ahi Evran'ın adının geçmemesine ve bu küçük mesnevîde *Feleknâme*'den bahsedildiği hâlde birçok beyitin olduğu gibi aktarıldığı *Mantiku't-tayr*'ı hiç anılmamasına dayandırmaktadır.

Abdülbaki Gölpınarlı da bu eserin Gülşehri'ye ait olamayacağı kanaatinde dir. Ancak 844'de (1440-41) yazılmış olan *Hacı Bektaş Vilâyetnâmesi*'nde Ahi Evran'ın bir menâkıbı bulunduğunu bildirilmesine bakılırsa böyle bir kitabın bulunduğunun muhakkak olduğunu belirten Gölpınarlı, yine *Vilâyetnâme*'de geçen bir ibareye dayanarak *Kerâmât-ı Ahi Evran*'ın Gülşehri'nin değil henüz kim olduğunu bilmediğimiz Sadreddîn-i Semerkandî'nin eseri olduğunu belirtmektedir (Gölpınarlı, 1949-50: 96-97). Eseri doktora tezi olarak hazırlayan Müjgan Cunbur, bu eserden, "*Mantiku't-tayr*'daki fütüvvet bahsinden alınmış bazı beyitlere eklemeler yapılarak sonradan başkaları tarafından yazılan bu eser..." diye bahseder (Cunbur, 2004: 252).

Mantiku't-tayr'ı neşreden Prof. Dr. Kemal Yavuz da Levend'in kanaatini haklı bularak *Kerâmât-ı Ahi Evran* adlı eserin Gülşehri'ye ait oluşu fikrine ihtiyatla yaklaşır. Yavuz, bu fikrini Gülşehri'nin diğer eserlerinin hiçbirinde Ahi Evran'ın adını anmamasına dayandırmaktadır (Yavuz, 2007: XL).

Bu hususta Taeshner'e katılan bilim adamları da vardır. Claude Cahen, Gülşehri'den bahsederken "Ayrıca Ahi Evran'a bir övgü de yazmıştır." diyerek eserin Gülşehri'ye aitliğini kabul eder (Cahen, 1994: 347). *Mantiku't-tayr*'ı Süleymaniye Kütüphanesi Fatih nüshasına dayanarak doktora tezi olarak hazırlayan Aziz Merhan ise (Merhan, 2003), Gülşehri'nin Ahi Evran'ın halifesi olduğu görüşündedir ve ihtiyat kaydı ile eserin Gülşehri'ye aidiyeti konusunda Taeschner'e katılır (2004).

Bu konuda, her iki görüşü savunanlar da haklı gerekçeler ileri sürmektedirler. Fakat elde "Gülşehri" mahlaslı bir şairin bir mesnevîsi varsa ve eserin ona ait olmadığı kesin delillerle ortaya konamıyorsa en azından aksi ispatlanana kadar eseri Gülşehri'nin eserleri arasında saymanın doğru olacağı kanaatini taşıyoruz. Eserin yazarının Gülşehri olup olmadığı da elbette bu iki şahsiyetin aralarındaki yakınlığı ve ilişkiyi ortaya koyması bakımından önemli ise de, sahibi kim olursa olsun bizi daha çok ilgilendiren, elde böyle bir metnin var olmasıdır.

Ahi Evran'ın bazı kerametleriyle fütüvvete dair hususların anlatıldığı bu küçük mesnevîde Ahi Evran'ın gerçek hayatının safhalarına dair izler yok denecek kadar azdır. Somut bilgi olarak sadece öldüğü günde ay tutulması olduğuna dair beyitlerden bahsedebiliriz (Taeschner, 1930: 4).⁶ Bu eserdeki kerametlerin hemen hemen hiçbirinin aşağıda bahsedeceğimiz kaynaklarda bulunmamasını, eserin yaygınlaşmasına, mevcut duruma göre Taeschner'in bildirdiği tek nüshayla kalmış olmasına bağlamak mümkündür.

I.2. Menâkıb-ı Ahî Evran Mesnevisi

Süleyman b. Alâüddevle b. Abdullah tarafından 997'de (1588-89) Kırşehir'de kaleme alınan bu mesnevi,⁷ Baki Yaşa Altınok'un şahsi kütüphanesinde bulunmaktadır. Altınok'un aktardığı beyitlere nazaran eser, Ahi Evran'ın kerametlerinden ziyade gerçek hayatına dair izler içermesi bakımından son derece önemli görünmektedir.⁸ Bu eserin Ahi Evran'ın hayatına dair bilgilerimize çok önemli katkıları olmuştur. Hatta sadece Ahi Evran'ın hayatına değil, dönemin başka karanlıkta kalan konularına da ışık tutar mahiyettedir. Özetle ifade edecek olursak, adı (Nasirüddin), memleketi (Hoy), mesleği (debbağlık) gibi malum bilgilerden başka Sultan I. Alâaddin tarafından Konya'ya davet edilmesi, sonra Denizli'ye sürgün edilmesi, Kayseri'ye geçişi ve nihayet Kırşehir'i mesken tutması; oradaki "ıssı suyu" hamam yapması, saraçlar çarşısı ve debbağlar çarşısı kurarak "niçe benzi soluk karnı aç"ları doyurması, onlarla "kârı zararı üleşmesi" gibi son derece önemli bilgileri ihtiva eder. Bu arada Ahi Evran'ın birlikte olduğu çağdaşlarından Baba İlyas'ın Çat'a yerleşmesi, Baba İshak'ın firar etmesi, Hacı Bektaş'ın Öyük'te (Hacıbektaş) kalması, kardeşi Menteş'in Sivas'a gitmesi gibi dönem hadiselerinden bahsedilir. Özellikle Edebalı'dan bahseden;

Hem Ede Balu İnâcu'l-Kırşehrî
Ol hümâ olmuşdı Evran'ın yâri

Nâmına dirlerdi erin Balı Şeyh
Vardıgı yire ad oldı Balı Şeyh

beyitleri (Altınok, 2005: 67), Şeyh Edebalı'nın Kırşehir'in İnaç köyünden olup Balışeyh'e oradan geçtiği iddiasını güçlendirir mahiyettedir.⁹ Keza bu beyitten hemen sonra gelen;

Yunus bile anınla düşdi yola
Nice ahıyı buluban şâd ola

beyti (Altınok, 2005: 70), Yunus Emre'nin Kırşehir civarında yaşadığı tezini destekleyici, kayda değer bir not olarak kabul edilebilir. Bu eserin bir başka değerli tarafı, Ahi Evran'ın "Cebrail" adıyla bilinen Cacabey'in emriyle katledildiği iddialarını kuvvetlendiren beyitler içermesidir (bk. Altınok, 2005: 72).¹⁰

Bu kısa ama önemli mesnevide dile getirilen dikkat çekici bir husus da Yabanlu Pazarı olarak bilinen uluslararası pazarın kurucusunun da Ahi Evran olduğu ve pazarın Moğollar tarafından tamamen tahrip edildiği bilgisidir:

Şol adûlar âleme havf saldılar
Yabanlu Bazarı'n harâb kıldılar

Evrân eylemişdi hem anı bünyâd
Güli diken ider nâdân-ı hoyrâd (Altınok, 2007: 12)

I.3. Diğer Yazılı Kaynaklar

I.3.1. Ahi Şecerenâmeleri

Ahi şecerenâmeleri, “şecerenâme” kelimesinin yaygın olarak bilinen anlamından çok farklı olarak şecere (soy ağacı) dışında Ahi ocaklarının âdet ve göreneklerinin, davranış biçimleri ve uyulması gereken kuralların, fütüvvet adabı vb. Ahilikle ilgili bilgilerin yer aldığı, uzunlamasına yazılmış, birbirine eklenmiş kâğıtlardan oluşan, tomar şeklinde metinlerdir.¹¹ Ahi şecerenâmelerinin çoğunun bugün muhtelif illerde, cedleri içinde Ahi Baba olan ailelerin ellerinde olduğunu tahmin ediyoruz. Nitekim Enver Behnan Şapolyo’nun “Ahi Evran yakınlarından” Enver Kardeş’in elinde biri fütüvvetname, biri şecerenâme olmak üzere Ahilikle alakalı 43 adet belge olduğunu söylemesine (Şapolyo, 1967: 23) ve yayımlanan şecere ve icazetname metinlerine bakıldığında bu durum görüldüğü gibi (Msl. bk. Güzelbey, 1986; Ecer ve Yıldırım, 1988; Bayram, 1994; Bayar, 2005) Kırşehir Müzesi’nde bulunup bir kısmı sergilenen şecerenâmelerin de ailelerden yapılan bağışlarla temin edilmiş olması bu düşüncemizi pekiştirmektedir.¹²

İslam medeniyeti dairesinde yazılmış bütün eserler gibi Ahi şecerenâmeleri de besmele, hamdele ve salveyle başlar. Daha sonra hemen her şecerenâmede ortak olan menkabeler zincirleme olaylar hâlinde zikredilir. Şecerelede geçen Ahi Evran’la ilgili menkabelerde iki Ahi Evran söz konusudur. Biri Hz. Abbas’ın oğlu, yani Hz. Muhammed’in amcasının oğlu olarak takdim edilen Ahi Evran, diğeri bazı kaynaklarda “Ahi Evran-ı sâni” (ikinci Ahi Evran) olarak da anılan gerçek tarihî şahsiyet olan Ahi Evran’dır. Şecerenâmelerde menkabelerin bir kısmı, yazımımızın asıl konusu olan ve tam metnini burada yayınlayacağımız *Menâkıb-ı Ahî Cihân-ı Nasreddîn Ahi Evran* adlı eserde de mevcuttur ve ileride mukayese için zikredilecektir. Burada, sadece Ahi şecerenâmelerinde görülen menkabeleri kısaca özetleyelim:

Hz. Muhammed, Bedir savaşından üç gün önce ashâbı toplayarak silahlarını hazırlamalarını söyler ve alem-i şerîfi amcası Hz. Abbas’a vermek ister. Hz. Abbas kendisinin yaşlandığını eğer uygun görülürse oğlu Mahmud’a verilmesini arzu ettiğini söyler. Peygamber alem-i şerîfi Mahmud’a havale eder. Hz. Peygamber’in Bedir Savaşı’nda çok iyi çarpıştığını öğrendiği Mahmud’u (Ahi Evran) tebriki üzerine sahabenin her biri Mahmud’a teberrüken birer yeşil yaprak takdim ederler. Hz. Ali ise ganimet adına elinde ne varsa tamamen fukaraya dağıttığı için bir şey veremez. Hz. Muhammed “Sen ne verirsin yâ Ali?” diye sorunca “Kızım Rukiye’yi verdim.” diye cevap verir (Bazı şecerenâmelerde Zeyneb’i). Hz. Ali’nin kızı Rukiye’yle (veya Zeynep’le) Ahi Evran’ın toy ve düğünü üç gün üç gece sürer. Düğün yemeği için 99 adet sığır, koyun ve keçi kesilir. Hz. Peygamber Ahi Evran’a debbâğlık sanatını öğreterek ondan bu derileri işlemesini ister. Ahi Evran o derilerden rengârenk, çok güzel ürünler yapar. Peygamber de Ahi Evran’ın beline şed bağlayarak onun 32 esnafa pîr olduğunu duyurur.

Ahi şecerenâmelerinde Ahi Evran'ın (ikinci Ahi Evran) 830 (1426/27) yılında Anadolu'ya geldiği, çeşitli şehirleri gezdikten sonra başka yere yerleşmeyip Kırşehir'de ikamet ettiği ve 93 yaşında iken öldüğü gibi bilgiler de vardır ki, XV. yüzyıla tekabül eden 830 tarihinin doğru olamayacağı da açıktır.¹³

1.3.2. *Hacı Bektaş Velî Vilâyetnâmesi*

Menâkib-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî adıyla da anılan *Vilâyetnâme*, Hacı Bektaş Velî'nin yaptığı faaliyetlerle gösterdiği kerametleri anlatır. *Vilâyetnâme*'de Ahi Evran'ın adı da pek çok yerde geçer. Anadolu'da bulunduğu şehirler, Denizli, Konya, Kayseri ve nihayet Kırşehir olarak sıralanan Ahi Evran "gayb erenlerinden" biri olarak takdim edilir. Eserde sık sık *Ahi Evran Padişah* olarak anılması da, onun devrindeki saygınlığına işaret eder mahiyettedir.

Ahi Evran'ın *Vilâyetnâme*'deki menkabeleri yayınlandığı (Yıldız, 2005; Gökalp, 2005) için burada ayrıntısına girmeyeceğiz. Yalnız dikkat çekmek istediğimiz husus, -tıpkı Gülşehrî'nin eserinde olduğu gibi- *Vilâyetnâme*'de 10 kadar kerameti yer alan Ahi Evran'ın bu kerametlerinin hiçbirinin Ahi şecerenâmelerinde, burada tanıtacağımız *Menâkib*'de ve yukarıdaki zikredilen diğer eserlerde bulunmamasıdır. Sadece bir keramet -bazı farklılıklarla- söz konusu kaynaklarda yer bulmuştur. Bunun sebebi üzerine farklı yorumlar getirmek elbette mümkündür. Biz bu durumun, hemen hepsinde Hacı Bektaş Velî'yle birlikte anılan bu menkabe veya kerametlerde Hacı Bektaş'ın daha önde olmasına bağlamanın yanlış olmayacağı kanaatindeyiz.

Vilâyetnâme'de, diğer kaynaklarda da bulunduğunu ifade ettiğimiz menkabe şöyledir:

Ahi Evran, Kayseri'de kimsenin yapamadığı türden renk renk sahtiyan (deri) işlemekte; bunları, üstü örtülü bir kapta muhafaza etmektedir. Biri gelip kendisinden deri istese besmeleyle elini atar, ne renkte ve kaç tane deri istiyorsa çıkarır verir, parasını alırdı. Ne kadar deri istenirse istensin verirdi. O zaman her zanaat ehlinde ve her dükkândan vergi almak âdetti. Kendisini çekemeyenler, Kayseri sancak beyine gelip "Burada ulu bir üstad debbağ var, işçileri çarakları çok; her gün dilediği kadar deri satıyor, malı çok fakat vergi vermiyor, ondan da vergi alsanız yerinde olur." diyerek onu şikâyet ederler. Bunun üzerine Kayseri beyi, "Varın o da şu kadar mal versin. Yoktur derse bu şehre geleli işlediği derinin vergisini versin." der ve soruşturmak üzere birkaç adam gönderir. Görevliler kapıyı açıp içeri baktıklarında imalathanenin içinin gözleri külhan alevi gibi parlayan, ağızlarını açıp kendilerine karşı kükreyen evranlarla (ejderha) dolu olduğunu görürler. Bunun üzerine akılları, başlarından gider, korkarak kaçıp beye gelirler gördüklerini haber verirler ve Ahi Evran'ın keramet sahibi olduğunu anırlar.¹⁴

Bu yazılı kaynaklardan başka Ahi Evran'la ilgili olarak özellikle Kırşehir'de halk arasında sözlü olarak hâlâ anlatılagelen pek çok menkabe vardır. Mahmut Seyfeli tarafından derlenerek neşredilen (Seyfeli, 2005) bu menkabelerin çoğu seçerenâmeler ve sayılan diğer yazılı kaynaklarda da yer almaktadır.

II. Menâkıb-ı Ahî Cihân-ı Nasreddîn Ahi Evran

II.1. Menâkıb'ın Yegâne Nüshası

Menâkıb-ı Ahi Cihân-ı Nasreddîn Ahi Evran adlı bu eserin şu an için bilinen tek nüshası Yapı Kredi Bankası Sermet Çifter Kütüphanesi Nu. 919'da kayıtlı Burgazi Fütüvvetnâmesi'nin sonunda, 83a-91a arasında yer alıp 8 varak (16 sayfa) tutarındadır.

Bu eser, "Ahi Evran"ın adıyla anılan bahsettiğimiz diğer iki eserden farklı olarak manzum değil mensurdur. Diğer iki mesnevinin müellifi -hiç değilse ad olarak belliyken bu eserin yazarı belli değildir. Eserin herhangi bir yerinde müellif adı olmadığı gibi istinsah kaydı da bulunmamaktadır. Ancak dil ve imla özelliklerine nazaran en geç XVI. yüzyılda –muhtemelen daha önce- yazılmış olması gerektiği söylenebilir. Zira harekeli nesihle kaleme alınan metinde faktitif ekleri (-dur, -dür), şahıs ekleri (-um, -üm; -uñ, üñ; -uz, -üz), genitif ekleri (-uñ, -üñ [n]uñ, [n]üñ) gibi Eski Anadolu Türkçesi dönemine mahsus "yuvarlaklaşma"nın yoğun oluşu, "-ıcak, -icek" gerundium eki gibi eklerle arkaik Türkçe kelimelerin varlığı, bu görüşü destekleyici dil özelliklerindedir.

Besmeleyle başlayan eserin tam adı ilk sayfanın 6. satırında kırmızı mürekkeple yazılı olup "Der-Menâkıb-ı Ahi Cihân-ı Naşre'd-dîn Ahî Evran Raḥmetullâhî 'Aleyh"tir. Her sayfası 13 satırlı ve söz başları kırmızı olup¹⁵ harekeli nesih hatla yazılan nüshanın 84b sayfasındaki ayak ("aşḥâb" kelimesi) 85a sayfasının ilk kelimesiyle ("temâşâ") uyuşmamaktadır. Bu durum ilk bakışta varak kopukluğu varmış intibahı verse de cümlelerin akışında hem gramer hem de anlam bakımından hiçbir eksiklik veya kusur bulunmadığından ayak olarak yazılan "aşḥâb" kelimesinin müstensih hatası sonucu yazıldığını düşünüyoruz. Birçok imlâ hatasına bakarak çok da bilgili bir müstensih elinden çıkmadığına hükmedebileceğimiz bu eserin ileride farklı nüshaları bulunduğu takdirde bunun ve nüshada mevcut –metin kısmında görülecek- benzer başka sorunların da çözülebileceğini düşünüyoruz.

II.2. Menâkıb-nâme'nin Adı ve Muhtevası

Eserin adının *Menâkıb-ı Ahî Cihân-ı Nasreddîn Ahi Evran* olduğunu baştan beri ifade ediyoruz. Anlam olarak bu adın "Menâkıb-ı Ahi-yi Cihân Nasreddîn Ahi Evran" olması daha makul görünmektedir. Ancak metindeki hiçbir yazılım böyle okuma imkânı vermemekte, aksine tamlama kesresi düzenli olarak "Cihân" kelimesi-

nin sonunda bulunmaktadır. Bu şekli de anlamsız olmadığı için aslına sadık kalmayı tercih ettik. Ahi Evran'a izafe edilen bu ad, görebildiğimiz kaynaklar arasında sadece Farsça Ahi Sinan şecerenâmesinde geçmekte olup şöyledir: "Sultânü'l-fütüvve ve'l-mürüvve Ahi Cihân Nâşıru'd-dîn Evran (Köksal vd., 2008: 44)"

Öncelikle şunu izah etmek gerekir ki, bu Menâkıb'da da, şecerenâmelerde olduğu gibi "iki Ahi Evran" vardır. Birisi Hz. Muhammed'in amcası Hz. Abbas'ın oğlu olarak takdim edilen, yani Hz. Muhammed'in amca oğlu Ahi Evran, diğeri ise yine menkabeye göre onun sülbünden gelen, gerçek tarihî şahsiyet olan Ahi Evran. Bu eserdeki ilk Ahi Evran, Hz. Abbas'ın oğlu olduğundan söz edilmeksizin "sahâbeden biri" olarak takdim edilir. Bu, sadece fütüvvet erbabının ulusu olan Ahi Evran'a özgü bir durum değildir. Allah dostu kabul edilen zatların, tarikat kurucusu büyük kimselelerin menâkıblarında benzer örnekler çoktur. Onların hiç değilse rüya âleminde Hz. Peygamber'le irtibatlandırılması gönüllerdeki yerleriyle ilgili bir husustur.

Eserde, ilk Ahi Evran'la ilgili şu dokuz menkabe yer almaktadır:¹⁶

1. Hz. Muhammed'le ashabı yolda yürürken bir köpek leşine rastlarlar. Sahabe yüzlerini çevirip giderken Hazret-i Peygamber "Ne güzel dişçeğizleri var..." der.¹⁷ Ahi Cihân-ı Nasreddîn oraya dönüp gelir. O ölü köpeğin derisini tabaklayarak güzel bir iş ortaya çıkarır. Hz. Muhammed bunu çok beğenir ve tahsin eder (Bkz. Metin, s. 83b).¹⁸

2. Yine Hazret-i Peygamber derilerin yığılı olduğu bir yerden geçerken ağır kokudan dolayı burnunu tutar. Ahi Evran-ı Cihân, Hz. Risalet'in burnuna bir daha pis koku gelmesin diye o derileri yıkar, temizler, tabaklayarak nefis birer sahtiyan (işlenmiş keçi derisi) hâline getirir ve yol üzerindeki duvarların üzerine asar. Hz. Peygamber bunları çok beğenir. "Bunları kim astı?" diye sorar. Hz. Ali, Ahi Evran'ın yaptığını söyler. Bunun üzerine Ahi Evran, derilerden birini kamçısı üzerinde parlatarak Peygamber Efendimiz'in eline verir.¹⁹ Saykal (cilâ) oradan kalmıştır. Hz. Peygamber de ashabıyla birlikte el açarak Ahi Evran'ın "kârı ve kesbi için" (iş ve kazancı için) dua ederler (Bkz. Metin, s. 83b-84a).²⁰

3. Uhud gazası sonrası Müslümanlar çok ganimet kazanırlar. Ahi Evran-ı Cihân, kendine düşen ganimeti Hz. Muhammed'in önüne koyarak: "Ya Resulallah, fukara çoktur, benim de aızığa kanaatim vardır. Benim hissemi fakirlere sadaka olarak dağıttınız." der. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona "Ahi" (kardeşim) diye hitab eder (Bkz. Metin, s. 84a).²¹

4. Hz. Peygamber, Hz. Ali'ye Uhud'da nasıl savaştığını sorar. Hz. Ali de, bir eli kılıçta, bir eli alemde (sancak) idi, der ve "evran" (büyük yılan, ejderha) gibi çarpıştığını söyler. Menkabeye göre onun "Ahi Evran" diye anılmasına sebep bu iki olaydır (Bkz. Metin, s. 84a).²²

5. Hz. Peygamber ashabına seslenerek, her peygamberden bir yadigâr kaldığını, debbağlık (dibâgat) mesleğinin de Hz. Davud Nebi'den yadigâr olduğunu, ona da bu mesleği Danyal Peygamber'in öğrettiğini, nihayet bu silsilesinin Hz. Âdem'e kadar gittiğini, zira bütün mesleklerin ve sanatların Hz. Âdem'den zuhur ettiğini söyler. "Allah'ın emriyle biz de bu mesleği Ahi Evran Mahmud'a ihsan ettik." der. Ahi Evran, Hz. Peygamber'in ve Hz. Ali'nin elini öper.' (Bkz. Metin, s. 84a-b).²³

6. Hz. Muhammed, Ahi Evran'ın elinden tutarak Hz. Ali'nin mutfağına gider. Orada kimi sığır, kimi keçi derisi olmak üzere çokça deri toplu olarak duruyordu. Allah'ın elçisi o derileri mübarek elleriyle Ahi Mahmud'a teslim eder. Mucizatiyle ona debbağlık sanatını öğretir. O da "vilâyet ilmiyle" kolayca öğrenir. O gece sabaha kadar Allah'ın keremiyle renk renk, çeşit çeşit deriler tabaklar. Hepsini bohçalayarak Hz. Muhammed'in önüne getirir. Hz. Ali de derileri parlatır. Ahi Mahmud der ki: "Ey Allah'ın resulü. Bu çırak sanatını tamamladı ve usta hizmetine getirdi. Ustasından dua ister." Hz. Peygamber el açıp kârına ve kesbine dua eder. Orada olan Cebrail ve pek çok melek de bu duaya katılır (Bkz. Metin, s. 84b-85a).²⁴

7. Hz. Muhammed, Ahi Evran'la birlikte Abdulvahab Gazi'yi ve Sehl-i (Süheyl-i) Rumi'yi Anadolu'ya (Rûm) gönderir.²⁵ Ahi Evran orada bir işyeri (atöl-ye) kurar. Ahi Evran'ın dört halifesi vardır: Sahtiyancı Zeki, meşinci Bilâl, sofracı Atâ ve göncü Behram. Bunlar o kadar deri işlerler ki, derilerin atık suları bir dere olur. Bu suyun kokusundan halk muzdarip olurlarsa da Ahi Evran'a bunu söyleyemezler. Hz. Peygamber'e haberci göndererek durumu aktarırlar. Hz. Muhammed, "Bu sıkıntınızı Mahmud'a söylediniz mi?" diye sorar. "Hayır", cevabını alınca, "Siz gidin benim selâmımı söyleyin. O meseleyi çözer." der. Ulaklar, Anadolu'ya ulaşırlar. Aynı günün gecesi Hz. Muhammed Ahi Evran'ın rüyasına girer. İki parmağını eline alarak sıkır ve kendisinin selâmıyla yanına birilerinin geleceğini, su konusundan mustarip olduklarını söyleyeceklerini, iki parmağıyla suya işaret ettiği takdirde o suyun aradan gideceğini anlatır. Ertesi sabah memleket halkı Ahi Evran'a gelerek sudan duydukları rahatsızlığı dile getirir ve Resul aleyhisselâm'ın selâmını ve isteğini iletirler. "Başım, gözüm üstüne!" diyen Ahi Evran, Hz. Peygamber'in sıkığı iki parmağını "Hz. Peygamber'in mucizatiyle" diyerek suya tutunca o su gidip yerine yeşil çimenler gelir (Bkz. Metin, s. 85a-86a).²⁶

8. Bu olay üstüne Ahi Evran, dükkânını emanet edip, Hz. Peygamber'i görmek üzere Medine'ye gider. Medine'de Peygamber'in elini öpüp "Senden sayısız yardımlar oldu. Bu mutluluğa şükür için kazan kaynatıp bütün halkı doyurmak isterim." der. Hz. Muhammed kazan getirir. Ahi Evran gelen kazanın küçük olduğunu, insanların bununla doyamayacaklarını söyleyince Hz. Muhammed, "Sen altına ateş at. Umulur ki halk doyduktan sonra artar." der. Ahi Evran denileni yapar. Bütün halk yediği gibi yemekten bir kaşık kadar olsun eksilmez (Bkz. Metin, s. 86b).²⁷

9.²⁸ Sahabeden Hz. Talha, Hz. Muhammed'e Yemen padişahının verdiği hediyelerden biri olan kılıçla peygamberin izniyle bir koç kurban eder. O koçu bütün fukaraya paylaştıran kişi Ahi Evran'dır. Ahi Evran 33 bin sahabe içinde "makbul"dür. O koğun derisini ise Mansur-ı Âbid tabaklamıştır. Tabaklarken su yerine Hz. Peygamber'in abdest suyu ve tükürüğünü kullanmış, Hz. Peygamber çehar yâr ile (dört halife) birlikte dua etmiş, daha sonra o deriyi Hz. Ali alarak yeşil bir sahtiyan yapmış, Hz. Osman Kur'an'ı toplayıp kitap hâline getirdikten sonra o sahtiyandan mushafa cilt yapılmıştır. Mushafa cilt yapmak, altın tezhip ve cetvel çekmek de ondan kalmıştır. (Bkz. Metin, s. 90a-b).²⁹

10. Ahi Evran'ın verdiği ziyafette bulunan Yemen halkından bazı kimseler Hz. Muhammed'e gelerek kendilerinin halifesi bulunmadığını, Yemen'e bir halife göndermesini isterler. Hz. Muhammed, Yemen'e halife olarak Ahi Evran'ı gönderir. Menkabeye göre Ahi Evran Yemen'de halife olduğu hâlde vefat eder (Bkz. Metin, s. 86b).³⁰

Bundan sonra silsile yoluyla ilk Ahi Evran'dan ikinci, yani gerçek tarihî şahsiyet olan Ahi Evran'a (Ahi Evran-ı sâni) geçilir. Buna göre silsile şöyledir. Ahi Cihân-ı Nasreddin Ahi Mahmûd'dan Ahi Hızır, ondan Ahi Mâlik, ondan Ahi Beşîr, ondan Ahi Ahmed, ondan Ahi Cüneyd ve ondan da Ahi Evran Sultan olur (Bkz. Metin, s. 86b).³¹

Menâkıb-ı Ahi Evran'da ikinci (gerçek) Ahi Evran'la ilgili olarak sırasıyla şu menkabeler anlatılır.

1. Ahi Evran, adını aldığı Hz. Muhammed sahabilerinden Ahi Evran-ı Cihân Mahmud'u (ilk Ahi Evran) kastederek "Dedemiz de Anadolu'ya (Rûm) girmişti. Biz de gider, orayı vatan tutarız." der ve Anadolu'ya gelir. İlk önce Açe şehrine gelir.³² Orada fazla kalmayıp Gülşehri'ne (Kırşehir) gelir. Atölyesini kurarak orayı vatan tutar (Bkz. Metin, s. 87a).³³

2. Kırşehir halkı, Ahi Evran'a hoş geldiniz, dedikten sonra bir müddettir kendilerine musallat olan bir ejderhadan mustarip olduklarını söyleyerek kendilerini ondan kurtarmalarını isterler. Ahi Evran'a ejderhayı gösterirler. Ahi, Fatiha ve esma okur, ejderhaya üfler. Ejderha yuvarlana yuvarlana, yüzünü yere süre süre Ahi Evran'ın "ayağına düşer". Ahi Evran boynuna bir zincir takar, bir taht kurarak onu tahtın altına bağlar. Şehir halkı bu büyük belâdan kurtulur. Ona da "Ahi Nasreddin Evran" derler. Kerametini gören herkes ona muti olur (Bkz. Metin, 87a-b).³⁴

3. Ahi Evran'ın Alâaddîn adlı bir oğlu vardı. Lakabı Ahi Sinâneddîn İbni Ahi Mes'ûd idi.³⁵ Ahi Evran 93 yaşındayken vefat etti. Vefat etmeden önce bütün âlimleri toplayarak Ahi Sinâneddîn ibni Ahi Mes'ûd'u tanıtır. "Ced dedemiz Ahi Evran haz-

retlerinin (ilk Ahi Evran'dan bahisle) bütün çocukları kuşak kuşanmış ve kuşatmışlardır. Ben dahi kuşak kuşattım, bey'at ettim, bey'at verdim. Âsitaneyi (Ahi tekkesini) buna (Alâaddin'e) bırakıyorum. Kandil assın, çıra yaksın, gelene gidene hizmet etsin, kuşak bağlasın, kuşak çözsün. (Tekkeye) gelenler meslek sahibi kimseler (hâref=hıref: hırfet ehli) olsunlar." diye vasiyet eder. Âlimlerden dua ister ve gözlerini kapatır (Bkz. Metin, s. 87b-88a).³⁶

4. Ahi Evran'ın Mehmed adlı bir ustası vardır.³⁷ Dükkânı ve evini Ahi Evran'a emanet edip hacca gider. Ahi Evran, ustasına gelene kadar sende dursun diyerek bir kutu hediye eder. Hicaz dönüşü bazı dedikoducular (koğucular) ustasına, Ahi Evran'ın karısıyla gönül eğlendirdiği iftirasında bulunurlar. Ustası "Ekmek hakkı böyle mi olur?" diye kızınca Evran "Onlar benim yanımda değillerdi." demekle yetinir. O yüzden Gülşehir'de tabak olmaz.³⁸ Ahi Evran, ustasından, verdiği emanetini ister. Mehmed Usta emanet olarak verilen kutuyu debbağların huzurunda getirip Ahi Evran'a verir. Ahi Evran kutunun kapağını açar. O anda (88a-b) "bâtın-ı vücûd" tazelenir ve Ahi Evran'ın pek çok kerameti zahir olur. Ustası Mehmed de hatasını anlar ve "Berhudar ol!" diyerek ona dualar eder (Bkz. Metin, s. 88a-b).³⁹

5. Ahi Evran dükkânında çalışırken Frek'ten (Frenk diyarından: Avrupa'dan) bir adam gelerek yedi türlü renkte sahtiyan sipariş eder ama üç günde teslim şartını koşar. Ahi Evran bu zor işi başararak adama üç gün sonra siparişini teslim eder. Öyle olunca onu kıskanan diğer tabaklar (debbağlar) Ahi Evran'a karşı ayaklanarak ona hücum ederler. Ahi Evran onların zulmünden kaçmak için bir hamama sığınır ve kapıyı içeriden kilitler. Saldırganların kapıyı kırarak içeri girmeleri üzerine Ahi Evran bunlara yedi başlı ejder suretinde görünür. "Evran" adı buradan kalmıştır. Yoksa Ahi Mehmed'in çırağı iken adı Nimetullah idi (Bkz. Metin, s. 88b).⁴⁰

6. Ahi Evran, Hz. Muhammed 700 yılından sonra⁴¹ Ebû İshâk ve Molla Hünkâr (Hacı Bektaş Veli) ile (Anadolu'ya) gelmişlerdir. Debbağlık etmişlerdir. Debbağlık sanatını Ahi Evran'dan Ahi Selman öğrenmiş, sonra yaygınlaşmış, günümüze gelene kadar devam etmiştir (Bkz. Metin, s. 89a).⁴²

Eserde bu menkabelerden sonra fütüvvetnâmelere benzer tarzda, fütüvvet adabına dair bazı bilgilere yer verilir. Şâkirdin (çırağın) üstadına (ustasına) ve pirine münkir olsa akıbetinin hayır olmayacağından, ustasının da çırağına bütün bildiklerini öğretmesi gerektiğinden, debbağlık sanatının farzları, sünnetleri, vacipleri bulunduğu vs. söz edilir (Bkz. Metin, s. 89b).

Eser İmam-ı Azam'ın "bilgi"ye verilen değerle ilgili bir menkabeyle sona erer (Bkz. Metin, s. 91a).

II.3. Menâkıb'ın Önemi ve Sonuç

Menâkıb-nâmeler hiç kuşku yok ki birer tarihî belge veya tarih araştırmalarında bütünüyle güvenilecek kaynaklar kabul edilemezler. Tabii bunu söylerken “menâkıb” başlığı altındaki eserlerin, tarih ve hakikatle az veya çok belli bir oranda irtibatları bulunduğunu yeniden hatırlatmak gerekir. Hatırasının yüceliğine binaen Hz. Abbas'ın oğlu olarak tasavvur edilen Ahi Evran, başta debbağ esnafı olmak üzere sevenlerinin ve bağlılarının muhayyilesindeki tasavvuruyla şecerenâmelerden sonra küçük ama müstakil bir eserde daha karşımıza çıkmıştır. Bu anlamda eserin Ahi Evran'ın hayatıyla ilgili bilgilerimize yapacağı ciddi katkılardan söz etmek güç olacaktır. Ne var ki Anadolu'ya 700 yılında, Ebu İshak ve Hacı Bektaş'la birlikte geldikleri kaydı başka kaynaklarda zikredilmemesi bakımından dikkate değer bir bilgidir. Ama asıl kıymetli tarafı, eserde zikredilen 17 menkabeden 10 kadarının başka hiçbir kaynaktan bulunmamasıdır. Muhakkak bir yerlerde mevcut olması gerektiğini düşündüğümüz diğer bir nüshası veya nüshaları da gün yüzüne çıktığında eserin kısmen muğlak kalan kısımlarının da aydınlanacağını tahmin ediyoruz.

III. METİN⁴³

[83a]⁴⁴ Bismillahi'r-raḥmāni'r-raḥim

Şükr ü sipās, ḥamd ü senā⁴⁵-i bî-kıyās ol pādīşāhlar pādīşāhına kim 'alīm u 'aẓīm ve cevāhir ü kerīm ve müdebbir ü qadīmdür. Ol Ḥalīq-ı külli şey'in Ḥay'dür. Ve şalavāt ol peygamberler serveri Muḥammedü'l-Muştafā üzerine⁴⁶ olsun kim muḳaddemü'l-emīndür ve anuñ āli ve aşḫābı üzerine olsun-kim ṭayyibīn eṭ-ṭāhirīndür ve sellem teslīmen dā'imen keşīren ilā yevmi'd-dīn.

Der münacāt-ı Menâkıb-ı Aḫi Cihān-ı Naşre'd-dīn Aḫi Evran raḥmetullāhi 'aleyh. Bir gün Ḥazret-i Resūlullāh -şallallāhu 'aleyhi ve selem- oturup çıkup Mescid-i 'A' zām'a teveccüh kıldı. Ba'z-ı aşḫāb-ı kibār ile giderler. Aḫi Cihān Naşre'd-dīn bile idi. Bir kelb ölüsine uğradılar. Şāḫābe yüzün dönderüp geçdiler. Resūl ḥazreti:

- Ne güzel dişcügezleri var, didi.

Andan Aḫi Cihān-ı Naşre'd-dīn⁴⁷ dönüp geldi ol kelb derisin ṭbāğat⁴⁸ idüp Resūl [83b] ḥazret[i]⁴⁹ görüp Aḫi Cihān-ı Naşre'd-dīn'e⁵⁰ teḥassün eyledi. Resūlullāh namāzı edā idicek mescidden ric'at idüp beyt-i mübareke geldi, teveccüh itdi. Gördi yoluñ iki cānibine envā'-ı elvān-ıla şaḫtiyānlar aşmışlar. Ḥazret-i 'Alī -kerremallāhu vechehu-dan sū'āl itdiler ve:

- Bunları kim aşdı?

'Alī -kerremallāhu vechehu- cevāb virüp didi ki:

- Bu ol derilerdür ki mescid-i mübârekünüze giderken қоһusından mübârek burnuñuz dutup geçdiñüz idi. Aḫi Cihân-ı Naşre'd-dîñ Evran ḫâzretleri cümlesin yuyup pâk itdi. Tâ ki ḫâzret-i Risâlet bir daḫı geçicek mübârek burnına yaramaz қоһu gelüp bi-ḫuzûr olmayalar. Pes eyle olıcaқ birisin alup kamçısın üstünde şayқal idüp Resûllullâḫ ḫâzretinüñ mübârek eline virdi. Cilâ vü şayқal daḫı andan қaldı. Çün Resûllullâḫ [84a] ol saḫtiyânı böyle mücellâ göricek aşḫâb-ı kibâr-ıla el açup Aḫi Cihân-ı Naşre'd-dîñ Evran'uñ kârına ve kesbine berekât-içün du'âlar itdiler. Çün Fâtiḫa tamâm oldı.

‘ Alî ḫâzreti işâret idüp Aḫi Cihân-ı Naşre'd-dîñ Evran ile yürüyüp Resûllullâḫ ile [U]ḫud қазâsı feth itdi. Vâfir mâl ḡanîmet getürdiler ve cemî‘-i aşḫâba baḫş itdiler. Ol zamânda Aḫi Maḫmûd ol mâlını kendü ḫişşesin Resûllullâḫ öninde қodı. Yâ Resûllullâḫ fuқarâ çoқdur ve benüm қûta⁵¹ қanâ‘ atüm vardır. Benüm ḫişşem Allâḫ içün fuқarâya taşadduқ idüñ didi. Allâḫ te‘âlâ saña ‘ivâzın ide ve andan Resûllullâḫ aña “Aḫi” didi.

Ve ḫâzret-i Resûllullâḫ ‘ Alî’ye su’âl eyitdi:

- Yâ ‘ Alî Aḫi Maḫmûd ḡazâda nice ḫarb iderdi?

- Bir eli қılıçda ve bir eli ‘âlemde⁵² idi ve her cânibe kim ḫarb iderdi, evran gibi.

Anuñ-çün aña Sultân Aḫi Evran didiler. Ol maḫalde ḫâzret-i Resûllullâḫ:

- Yâ aşḫâbî! Her peyḡamberden bize bir yâdigâr қalmışdur ve ḫâzret-i Dâvûd [84b] nebîden ḫabâkat bize yâdigâr қalmışdur ve ḫâzret-i Dâvûd nebî daḫı ḫâzret-i Danyâl peyḡamberden ögrenmişdür ve ol daḫı Âdem peyḡambere varınca. Zîrâ cemî‘-i şanâyi‘ Âdem nebîden izḫâr olmuşdur. ḫaқ te‘âlâ emri ile ḫabâkat daḫı anlardan қalmışdur ve şimdi ol şanâyi‘ i biz Aḫi Evran’a iḫşân itdük ve Aḫi Maḫmûd gelüp Resûllullâḫ’uñ mübârek elini öpdı ve ḫâzret-i ‘ Alî’nüñ elini öpdı. Cemî‘-i şaḫâbe ile dest-bûs itdi ve Resûllullâḫ Aḫi Maḫmûd’uñ elini eline alup ḫâzret-i ‘ Alî’nüñ muḫbaḫına girdiler ve ba‘zî deri cem‘ olmuşdı. Kimi şıḡır derisi ve kimi kiçi derisi idi ve ḫâzret-i Resûllullâḫ ol derileri mübârek eliyle ḫâzret-i Aḫi Evran’a teslîm eyledi ve mu‘cizatıyla sebaқ virdi ve ol daḫı ‘ilm-i vilâyet-ile öğrendi ve ol gün ol gice şabâḫa degin Allâḫ’uñ keremiyle elvân-ı envâ‘ dürlü reng idüp tamâm itdi ve bir boḫçaya baḡlayup Resûllullâḫ’uñ⁵³ önine қodı ve ḫâzret-i Resûllullâḫ daḫı eliyle açdı⁵⁴[85a] temâşâ itdi ve ḫâzret-i ‘ Alî mübârek birisini alup şayқal u mücellâ itdi⁵⁵ ve Aḫi Maḫmûd didi ki:

- Yâ Resûllullâḫ ol şâḡird şan‘atı tamâm idüp ol üstâz ḫızmetine getürdi ve o üstâzdan du‘â temennâ ider. Ve ḫâzret-i Resûllullâḫ daḫı el kaldırdı du‘â eyledi. Ol ḫinde Cebrâ‘il ve nice melâ’ikeler du‘âda bile idi ve Resûllullâḫ Aḫi Evran’uñ kârına ve kesbine du‘âlar eyledi.⁵⁶

Ān ki sürūr-ı kâ'inât⁵⁷ -'aleyhi's-selām- Maḥmūd Evran'ı ve 'Abdu'l-vehhāb Ġāzi ve Sehl-i Rūm'ı⁵⁸ Rūm'a gönderdiler. Pes ol zamān ki Ḥāzret-i Resūlullāh -ṣallallāhi 'aleyhi ve sellem- Mekke'den Ḥāzret-i Aḫi Evran'ı ve 'Abdu'l-Vehhāb Ġāzi'yi ve Sehl-i Rūmī'yi Rūm'a gönderdiler. Rūm'a geldiler ve Ḥāzret-i Aḫi Evran bir kār-hāne bünyād eyledi ve Aḫi Evran'ın dört ḫalifesi vardı. Biri Zekī idi ṣaḫtiyāncı ve biri Bilāl idi meṣinci ve biri 'Aḫā idi sofracı⁵⁹ ve biri Behrām idi gönci. Ol kadar işlediler ki isti'māl [85b] itdikleri şudan bir dere peydā oldu. Sāhib-memālik ol şuyūñ ḳoḫusından ıztırāb çeke[r]lerdi. Aḫi Evran'dan⁶⁰ ḫicāb idüp dimezlerdi. Sāhib-memālik daḫı Mekke-i şerīfeden Ḥāzret-i Resūlullāh'a bir ḳaç kimesneler gönderdiler ki "Bu kār-hānenüñ aḫvālinden şikāyet idüñ." diyü anlar daḫı Ḥāzret-i Resūl -'aleyhi's-selām-a vardılar, buluşdılar. İytdiler ki:

- Yā Resūlallāh! Ol kimse ki bizüm memleketimüze geldi, isti'māl olunan şudan bir deryā oldu. Ol şunuñ bed rāyīḫasından memleketimizden duramaz olduḳ. Ol kişi dursun yāḫud biz duralum didiler. Ḥāzret-i Resūlullāh buyurdi ki:

- Ol kişiyeye varup siz bu aḫvālīñüzü i'lām itdikden şoñra ol kişi size cevāb virdi mi? Didiler ki:

- Yā Resūlallāh! Biz aña varup nesne söylemedük, ṭoḫrı size geldük.

Resūlullāh daḫı:

- Siz gine aña varuñ, benden selām idüñ. Ol şunuñ def'ine ḳādir olur, diyü buyurdılar. Anlar daḫı ḳalkup Rūm'a teveccūḫ ḳıldılar, memleketlerine geldiler. Ol gice yatdılar. [86a] İrtesi gelüp Resūlullāh'ın selām-ı şerīfīñ edā itseler gerekdür. Ol gice Ḥāzret-i Resūlullāh Aḫi Maḥmūd[un] vāḳı'asına girüp iki barmaḫın eline alup şıḳdı ve buyurdi ki:

- Yā Aḫi! İrte memleket ḫalkı saña ol şudan şikāyet itse gerekdür. Sen daḫı ol şunuñ ḳatına varup iki barmaḫıñla işāret ḳıl. Ol şu aradan def'ola diyü buyurdi. [İrte] olıcaḳ aṣḫāb-ı memleket Aḫi Maḥmūd'ın nazarına yüz sürüp gelüp eytdiler ki:

- Yā Aḫi! Ḥāzret-i Resūl saña selām itdi. Burada ḫalka ız tırāb viren şuyı def'itsün, diyü emr itdi. Ne buyurursuz? didiler.

Aḫi Maḥmūd daḫı:

- 'Ale'r-re'si ve'l-ayn, diyüp selām-ı sa'ādeti ḳabul ḳılıp "Ḳalkuñ imdi bile varalum." didi. Ol mecmū'-ı ḫalk-ıla şunuñ kenārına vardılar. Ol şunuñ yanında durup "Be-mu'cizāt-ı peyḫamber!" diyüp iki barmaḫıla işāret ḳıldı. Ol şuyı def'idüp yerinde yeşil çemen göründi.

Andan Aḫi Evran gelüp kār-hāneyi işmarladı. Baña Ḥāzret-i Resūl'ün cemāli gerek diyü ḳalkup Medine-i şerīfeye [86b] müteveccih oldu. Medine[-i] şerīfeye ge-

lüp Hâzret-i Risâlet'in mübârek elin öpüp baña senden bî-hadd⁶¹ 'inâyetler oldu diyü tazarru' ve temennâ kıldı. "İmdi ben bu şâzılığun hamdı için kazan kaynadup 'âm u haş konuklayam direm." didi. Resûlullâh buyurdu, kazan getürdiler dağı gördi ki "Kazan küçük, halka vefâ itmez yâ Resûlallâh." didi.⁶² Hâzret-i Resûlullâh eyitdi:

- Sen altına od ur, didi. Ümîddür ki, cemî'-i halk nafaçalandıktan sonra arta didi.

Ahi dağı eyle kıldı. Hâzret-i Resûlullâh buyurdu, münâdiler nidâ kıldılar. Cemî'-i halk ta'âmdan ta'ûmlandılar, ol ni'etden bir kaşık dağı eksilmedi.

Ol halkun içinde Yimen'den bir niçe kimesneler Hâzret-i Resûlullâh katına gelüp eyitdiler ki:

- Yâ Resûlallâh, bizim halîfemüz yokdur, bize bir halîfe virün, didiler.

Hâzret-i Resûl dağı bir nice şahâbiyle Ahi Maḥmūd'ı gönderdi. Kalkup Yimen cânibine teveccüh kıldılar Yimen'e halîfe olup Yimen'den dâr-ı beḳâyâ rihlet itdiler. [87a] Ahi Cihân-ı Naşre'd-dîn Ahi Maḥmūd oldu. Ahi Maḥmūd nazîre Ahi Hızır oldu. Ondan Ahi Mâlik oldu, andan Ahi Beşîr'e oldu, andan Ahi Aḥmed oldu, andan Ahi Cüneyd oldu, andan Sultân Ahi Evran oldu. "Dedemiz⁶³ ibni Rûm'a varmışdı. Biz dağı varuruz vaḫan iderüz." didiler.

İmdi geldi Rûm vilâyetine sa'âdetle. Evvelâ mübârek kâdemin Açe şehrine başdılar. Andan qarâr itmediler ve girü Gülşehri'ne geldiler. Anda kâr-hâne binâ itdiler, mütemekkin oldılar. Lâkin çok vilâyetleri zâhir oldu.

- Memleketümize geldiñüz, mübârek kâdemiñüz başdıñuz, 'izzet itdüñüz ammâ bunda bir ejderhâ vardır. Cemî'-i şehrimüz andan ḫavf iderler. Ümmîdimiz budur ki bizi anuñ şerrinden ḫalâş idesiz, didiler.

Anlar dağı buyurdu ki:

- Gelün, bize ol ejderhayı gösterün, diyicek vardılar ejderhayı gösterdiler Ahi Evran dağı du'â eyleyüp nâgâh gördiler ki ejderhâ peydâ [87b] oldu. Ahi Evran dağı esmâ ile Fâtiḫa tamâm itdi ve okudu ol ejderhanun üzerine üfürdi. Gördi ki ejderhâ ḡaltân ḡaltân yüzünü yire süre geldi, ayağına düşdi. Ahi Evran boğazına bir zencir taḫdı ve götürdüğü⁶⁴ yirde bir taht urdu, altına baḡladı. Allâh Te'âlâ'ya çok şükürler eyledi. Anuñ için aña dağı Ahi Naşre'd-dîn Evran didiler ve bu vilâyeti göricek cemî'-si anlara muḫî' oldılar.

Ve kendülerün dağı toḫsan üç yaşında idi ve bir evlâdı var-ıdı. Nâmına 'Alâ'e'd-dîn didiler idi. Laḫabı⁶⁵ Ahi Sinâne'd-dîn İbni Ahi Mes'ûd didiler idi. Ve ḫaberdâr oldılar ki kendüler âhirete intikâl iderler ve ol diyaruñ 'ulemâsı cemî' itdiler. Ve didiler ki⁶⁶ 'ulemâya:

- Bu Ahi Sinān bin Ahi Mes'ūd⁶⁷ ced-be-ced didemüz Sultān Ahi Evran ibni evlādi miyān-beste olmışlardır. Ve ben dağı kuşak kuşatdum ve bey'at eyledüm ve bey'at at virdüm ve āsitāneyi buña teslīm itdüm ve kandil assun ve kapu açsun ve şofra biraşsun [88a] ve çırāğı yaşsun ve āyende ve revendeye hizmet eylesün ve bir hārefden gelsünler. Hizmet eylesün ve kuşak bağlasun ve açsun.

Ve bu[nı] vaşiyet itdi ve 'ulemādan du'ā taleb eyledi. Ve imān arza itdi⁶⁸ ve cānını Hāq Te'ālā'ya teslīm itdi. *Ḳālū innā li'llāhi ve innā ileyhi rāci'un.*⁶⁹

Eş-şeyh Hāzret-i Ahi Evran[un] -rahmetullāhi 'aleyh- üstāz[ı] Hicāz'a gidüp Ahi Evran'ı evinde kodı. Ahi Evran dağı üstāzına bir kutu⁷⁰ emānet virdi. "Sende dursun gelince." didi. Ahi Muhammed Hicāz'dan gelince "Hatunıyla Ahi Evran dem idüp şafā sürdi." diyü Ahi Mehemmed'e kovladılar. Ahi Mehemmed dağı Ahi Evran'ı çağırup;

- Niçün güstāhlık idüp haqq-ı nān böyle mi olur? diyicek Ahi Evran dağı cevāb virüp itdi ki:

- Sen bunların sözine uyma! Ben olduğum⁷¹ yirde bunlar olmasalar gerekdir.

Anuñ-çün Gülşehri'nde tabāk olmaz. Ve "Sende olan emānetümi vir." diyicek Ahi Mehemmed emāneti 'avāmu'n-nās ya'ni tabāklarunı katında getirüp virdi Ahi Evran dağı ol kutununı kapagın açup [88b] bātin-ı vücūdın tāze olup ortaya getirdi. Ba' dehu Ahi Evran'un orada çok vilāyeti zāhir olıcağ zemm⁷² iden münāfıklar hacil olup Ahi Mehemmed hatunı bir evlād getirüp Hicāz'da ustasınıñ önüne halvā⁷³ komışdı. Çok kerāmetlerin bilürdi. Ahi Mehemmed, Ahi Evran'a "Berhūdār ol!" diyü du'ā eyledi ve Ahi Evran dağı dükkāna geçüp tabāgat iderken Frek'den bāzırgān gelüp sahtiyān isteyüp;

- Yidi türlü reng ola ve üç günde yitişe, diyicek cemi'-i Gülşehri'nde olan tabāk ustaları bu sözi kabül[it] itmeyüp durur⁷⁴ imdi tā bu zamāna gelince didiler. Ahi Evran, "Ben işlerem." diyüp üç güne va' de aldı. Üç günde tamām olıcağ bāzırgāna bī-kuşūr sahtiyānı yidi türlü reng ile teslīm idüp Ahi Evran'un vilāyeti zāhir olıcağ cümle tabāklar gülü eylediler. Ahi Evran dağı bunlardan kaçup bir hammāma girdi. Hammāmuñ kapusunu berkidüp kitledi. Cümle halāyık hammāmuñ kapusın yıkup içeri girdiler. [89a] Ahi Evran dağı bir⁷⁵ yidi başlu ecder şüretinde bunlara göründi. "Evrān" dimege sebep bu ma'nıdır. Yoğsa Ahi Mehemmed şāgirdi iken adı Ni' metullāh idi. Bu vilāyeti göriceğ şükr-i şükrān⁷⁶ kurbān-ı Raḥmān⁷⁷ şofra-i Ahi Evran ve ihsān diyüp du'ā eyledi. Şimdi tabāklar piri dirler. Ruḥi-çün du'ā eylesün. 'İmāretleridir.

Ahi Evran, Hāzret-i Resüllullāh 'a.m. yidi yüz yılından soñra Ebu İshāk ve Monlā Hünkār ile gelmişlerdir. (...)⁷⁸ tabākat itdikleri işlenilmişdir ve Ahi Evran'dan tabāgatı Ahi Selmān öğrendi. Soñra tağıldı, tā bu zamāna gelinceye-dek.

Ve ba‘dehu bir şāgird üstāzına ve pīrine münkir olsa ‘ākıbet hayr olmaz. Dutduğı kolay gelmez. Ve ahlılar kuşak kuşanup ve şāgird[d]le revān olması lāzımdur. İmdi bir şeyh ve bir nakīb ve bir ehl-i kible ve bir yigit başı ve bir ṭabāklıkdan başka çıkarup ayurduğı⁷⁹ şāgirdde öğretmese ve üstāzı dağı bilmesee ve şāgirdi ile üstāzuñ mā-beyni helālleşdirüp (...)⁸⁰ çevireler ve erkān-ı evliyāyı yirüne getüreler. [89b] ve dağı İmām-ı A‘zam’a niçe kimesne şāgird olmuşdur. ‘İlm okumak için ve ‘ibadet için dağı bu şan‘at-ı ṭabāklığıñ farzı vardır, sünneti var, vācibi var, bed‘at-ı ḥasenesi⁸¹ var ve bed‘at-ı sittesi ve altı şartı var. ‘Arabca şart-ı sitte dirler. Farzı oldur kim bir ṭabbāk helāl kisbe niyyet idüp ṭbāğat iderken “bismillāhi” demek farzıdır ve ṭabbāklık işlerken şer‘e ka‘il olup çehār yāre ve peygambere şalavāt getürmek sünnettür. Ve dağı devr-i Ādem‘den Ḥātemü’n-nebiyyīn’e gelince ve Ḥātemü’n-nebiyyīn‘den Aḥi Evran’a gelince kaç peygamber ṭabāklık işledüğünü bilmek vācibdür.

Ve Ḥāzret-i Enbiyā’ya Yemen pādīşāhından hedāye için bir çoç kurbān ve bir Marya ve bir kılıç, bu üçin Yemen pādīşāhi göndermişdir. Marya’dan Ḥāzreti Resūl’ün bir oğlu oldu ve ol kılıc[ı] Resūl -‘aleyhi’s-selām- Ḥāzret-i ‘Alī’ye virdi. Ġazāda götürmek-içün yādīgār virdi. Ve çoçı Ḥāzret-i Resūlullāh’uñ izniyle Ṭalḥa raḍiyallāhu ‘anhu [90a] “bismillāh” diyüp boğazladı. Bayrām namāzına sekiz tekbir olmağa sebep bu mā‘nīdür ve kurbānuñ etini mecmū‘-ı fuḡarāya üleşdürdiler. “Üleşdüren kimdür?” dirlerse Mañşūr-ı ‘Ābid evlādı Aḥi Evran; otuz üç biñ şāḥābe içinde maḡbūldür. Resūlullāh emriyle ba‘dehu koyunuñ derisi kalıcaç Ḥāzret-i Resūl -‘aleyhi’s-selām- buyurdi, ṭbāğat itdiler. Eger “Kim itdi?” dirseñüz anı dağı Mañşūr-ı ‘Ābid eyledi. “Nice eyledi?” dirseñüz Resūlullāh ‘a.m. ağızı yarıyla ve āb-desti suyuyla bir hoşca (...)⁸² eyleyüp ṭbāğat idüp Ḥāzret-i Resūl’uñ -‘aleyhi’s-selām- öñine getürüp ve Resūl -‘aleyhi’s-selām- aña çehār yār-ıla du‘ā eyleyüp ve dağı ol saḥtiyāni Ḥāzret-i ‘Alī yeşil reng idüp ve hem kelām-ı ḡadīme altun tezhīb ve cedvel eyledi. Şimdi muşḥaflara tezhīb ve altun cedvel ve naḡş eyleme Ḥāzret-i ‘Alī’den ḡalmışdur ve Ḥāzret-i ‘Oşmān -raḍiyallāhu anhu- Kelām-ı ḡadīm’i cem‘ idüp ve yazup ol saḥtiyāni cild eylemişdür.

[90b] İmdi Muşḥaf-ı Şerīf’e cild eylemek andan ḡalmışdur. Dağı ṭabāklık[ı] Mañşūr-ı ‘Ābid’den Aḥi Ḳayşer öğrenmişdür. Aḥi Ḳayşer’den [Aḥi Nūre’d-dīn], Aḥi Nūre’d-dīn’den Aḥi Ḳubeys öğrenmişdür ve Ḳubeysden dağı şan‘atı Aḥi ‘Abdu’l-a‘mā öğrendi ‘Abdu’l-a‘mā dağı Esdevīl öğrendi. Ve bu yidi kimse Ḥāzret-i Resūl zamānından İmām-ı A‘zam’a gelinceye dek bunlar işlemişdür. Mā-beyninde iki yüz otuz bir yıl geçdi. Andan şoñra İmām-ı A‘zam ḡazret-i zuḥūra geldi ve dağı Ḥāzret-i ‘Oşmān emr-i Resūlullāh [ile] Kelām-ı ḡadīm yazup ve yeşil cild eyleyüp Ḥāzret-i Resūlullāh’a getürdi ve Ḥāzret-i Resūl ‘a.m. dağı ta‘zīmān ayak üzre ḡalkup yüzine ve gözine sürüp başı üzerine koyup Medīne-i münevver[e] ḡalḡına vaḡf eyledi.

Ḥāzret-i İmām ve muḡtezā-yı mu‘azzama vaşıtıyla Kelām-ı ḡadīm vāşıl olup Ḥāzret-i İmām dağı Kelām-ı ḡadīm’uñ tefsīrini beyān iderken bir tersā-peçe⁸³ görür.

Hemân Hâzret-i İmâm ayağ üzere durup müşârun ileyh tersâ-peçe [91a] ya' nî kâfir oğlancuğına ta' zîm itdi. Hâzır olanlar ta' accübe kaldı. Keyfiyyet-i hâlden şordılar. Hâzret-i İmâm bu vech-ile cevâb virüp iyitdi ki:

- Kelbün hadd-i bulûğa irdüğün iş bu kâfir oğlancuğınun babasındañ istimâ' itdüm. Kelbün ayağın çaldırıp işemesi imiş. Baña nev' â üstâd gibi oldı. Pes lâ-büd oğluna anuñ-çün ta' zîm iderem. didi.

İmdi ol dîn reh-nümâsı ve İslâm muhtedâsı böyle idicek lâzım oldı ki üstâda kemâl-i meretebe hizmet ve kemâl-i ta' zîm ve tekrîm ve hürmet ve ' izzet vacib imiş. Belki bu delîl ile farz ola.⁸⁴

Sonnotlar

- ¹ Ahi Evran'ın hayatı ve eserleri hakkında başta Mikail Bayram'ın çalışmaları olmak üzere pek çok yayın yapılmıştır. Fakat -ileride görüleceği üzere- ölüm tarihinin ve oradan hareketle doğum tarihinin tespitinden ölüm şekline, Evhadüddin-i Kirmanî'nin damadı veya Fatma Bacı'yla evli olduğundan eserlerine kadar hakkında yazılıp çizilenlerin çoğu, delillendirilmiş ve belgelere dayalı bilgiler olmaktan ziyade tahmin, çıkarım ve varsayımlardan hareketle ortaya konmuş, tenkit süzgecinden geçirilmemiş bilgilerdir.
- ² “Bir menâkıbnâme yazılırken ekseri hallerde güdülen gaye, konu alınan velinin hem tarikat içinde hem de dışarıda tanıtılması ve şanının yüceltilmesidir. Bu yüzden çoğu defa büyük aşırılıklara kaçıldığı bir gerçektir. Ancak, bazen ileri sürüldüğü gibi, menâkıbnâmelerin tamamıyla hayali keramet hikâyeleriyle dolu olduğunu düşünmek yanlıştır. Çünkü yazıldıkları devir ve muhitin dini, içtimai, kültürel ve hatta siyasi telâkkilerini bazen diğer kaynaklardan daha iyi ifade ettikleri görülür (Erünsal – Ocak 1984: VII).”
- ³ Bu noktada “keramet-menkabe” kavramlarına da bir cümleyle temas etmekte yarar vardır. Keramet, velilerden sadır olan “olağanüstü” olaylara verilen genel addır. Menkabe ise, bir keramet olabileceği gibi keramet içermeyen herhangi bir olay da olabilir. Başka bir deyişle her keramet menkabe olmakla birlikte her menkabe keramet değildir. “Menkabe kerametın kapsayıcısıdır.” demek de yanlış olmaz.
- ⁴ Menâkıbnâmelerin önemi ve Türk kültür tarihine katkıları ve değerlendirilmelerine dair geniş bilgi için bkz.: Ocak, 1992.
- ⁵ Taescner'in hayatı, eserleri ve özellikle Ahilikle ilgili çalışmaları için bkz.: Odabaşı, 2008.
- ⁶ Ancak bu önemsiz gibi görünen bilgidен hareketle Ahi Evran'ın (“muhtemel” M.F.K.) ölüm tarihine ulaşılmıştır. Mikail Bayram, Mevlânâ'nın oğlu Alâaddin ile Ahi Evran'ın Moğollar tarafından aynı katliamda öldürüldüğü düşüncesindedir. Sultan Veled'in kardeşi Alâaddin'in ölümü için yazdığı bir rubaide de ay tutulmasından söz edilmektedir. Ay tutulmasının gerçekleştiği bu gün, astronomik bir hesaplamayla tam olarak ortaya çıkarılabilir, düşüncesiyle İstanbul Üniversitesi'ne müracaat eden Bayram, oradan 27 Rebi'ülevvel 659 (1 Nisan 1261) gününde ay tutulması gerçekleştiği ve bunun Türkiye'den görüldüğü bilgisini alır. (Bayram 1981-82: 532) Bu tespit, bilim çevrelerinde genel bir kabul de görmüştür. (Yalnız 27 Rebi'ülevvel 659 tarihi 1 Nisan değil 1 Mart 1261 tarihine tekabül etmektedir. M.F.K.)
- ⁷ Eserin bahsedilen künyesi sadece ilgili makalenin kaynakçasında verildiği kadarıyla buraya alınmıştır. Bu sebeple Süleyman b. Alâüddeve b. Abdullah'ın müellif mi müstensih mi, 997 tarihinin telif tarihi mi istinsah tarihi mi olduğunu tam olarak bilemiyoruz.

- ⁸ “Görünmektedir” ibaresini kullanmamızın sebebi şudur. Altınok, şahsi kütüphanesinde bulunduğunu bildirdiği mesneviyi bahis konusu iki bildiriye malzeme etmesine rağmen tam metin olarak neşretmemiştir. Ancak yayınladığı beyitler üzerinden yorumlama yapabiliyoruz.
- ⁹ Bütün kaynaklarda Karaman’da doğduğu belirtilen Şeyh Edebalı (Edebâli), sadece Hüseyin Hüsameddin’in Amasya Tarihi’nde “Mustafa b. İbrâhîm b. İnac el-Kırşehirî” künyesiyle anılır (Şahin 1994: 393). XVI. yüzyılda kaleme alınmış bir mesnevîde de aynı künyenin geçmesi elbette önemlidir. Ancak, bu Balı Şeyh’in Kırıkkale Balışeyh’te türbesi de bulunan aynı adlı zat olması ihtimalini de göz ardı etmemek gerekir.
- ¹⁰ Baki Yaşa Altınok’un, yine elinde bulunduğunu ifade ettiği Kerâmât-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî adlı bir yazma eserde geçtiğini söylediği şu ifadeler de bu katil olayını teyit eder mahiyettedir: “*Ahi Evran pâdişâh Kayseri’den debbâğ idi. Ulu Alâeddin onu Konya’ya davet eyledi. Sadedin Konevi ile muhabbeti ziyade idi. Tâ kim onu Denizli’ye gönderdiler. Hacı Bekdeş kim Sulucaöyüğe gelince o da Kırşehirî’ne geldi. Çokça debbâğlık yaptı. Tatar muhâlifî olup savaştan idi. Fütüvvet erbâbının serveridir. Bu yüzden şehidlik şerbetin içdi. Hünkâr ile musafahası, kerâmâtı çok-durur.*” (Altınok, 2005: 70).
- ¹¹ Ahi Şecerenâmeleri hakkında geniş bilgi için bkz. Hacıgökmen, 2007; Köksal, 2007; Kurtoğlu, 2011.
- ¹² Kırşehir Müzesi’ndeki şecerenâmeler ve Ahilikle ilgili diğer Arap harfli belgeler, orijinal metinleri ve sadeleştirilmiş şekilleriyle birlikte Latin harflerine çevrilerek yayımlanmıştır (Köksal vd., 2008).
- ¹³ Eski yazıdaki 8 rakamıyla 6 arasındaki benzerlikten hareketle, şecerenâmelerin ilk istinsahlarından birinde sehven 6 yerine 8 yazılmış ve bu hatta teselsülen devam ettirilmiş olabileceğini düşünüyoruz. Hicri 630 ise miladi 1232/33 yıllarına tekabül eder ki, Ahi Evran’ın yaşadığı dönemle uyuşan bir tarihtir.
- ¹⁴ Aynı menkabe, biraz farklı bir tarzda Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nde de geçmektedir. Bkz., Yıldız, 2005: 1033; Tökel 2005: 893; krş. Gölpinarlı 2000: 51. Seyahatnâme’de Ahi Evran’ın bir menkabe olarak şu da anlatılır. Ahi Evran, halifelerinden birine “Eteğindeki nedir?” diye sorar. Meğer halifenin eteğindeki köpek pisliği imiş. Utancından “Eteğimdeki kuruştur.” diye cevap verir. Hemen Ahi Evran “İlâhî, mal ve rızkınız bereketli olup çok ola.” diye dua eder. Bugün de debbağlarda eli açık, ikramı seven adamlar çoktur (Tökel 2005: 893-894).
- ¹⁵ Hz. Muhammed’in ad(lar)ı veya ayet vb. ibarelerle beraber “ol sahtiyânı”, “Resûlullâh Ahi Mahmûd’un” gibi tek başına anlam ifade etmeyen muhtelif ibarelerin de kırmızı yazıldığı görülmektedir.
- ¹⁶ Buradaki menkabeler, Gülşehrî’nin eseri ve *Vilâyetnâme*’dekilerle benzerlik göstermezken Ahi şecerenâmeleriyle aynı olanlar, kısmi farklılık bulunanlar ve şecerenâmelerde hiç bulunmayanlar vardır. Hemen her şecerenâme birbirinden farklı olmakla birlikte özellikle Ahi Evran’a dair menkabeler konusunda önemli farklılıklar yoktur. Yayımlanan diğer şecerenâmelerde geçen menkabelerin hepsi M Fatih Köksal, Orhan Kurtoğlu, Hasan Karaköse ve Özer Şenödeyici tarafından yayımlanan kitapta da (Köksal vd., 2008) bulunmaktadır. Bu nedenle karşılaştırmalarda sadece bahis konusu kitap kullanılacaktır.
- ¹⁷ Bu olay İslâm tarihine ve siyere dair kaynaklarda da çokça zikredilir. Ancak bundan sonraki kısım sadece Ahi Evran bağluları tarafından hazırlanan şecerenâmelerde ve bu eserde yer almaktadır.
- ¹⁸ Şecerenâmelerde de yer bulan bu menkabe için bkz. Köksal vd., 2008: 4-5; 130-131.
- ¹⁹ Şecerenâmelere göre cilâlayan Hz. Ali’dir.
- ²⁰ Ahi Sinan şecerenâmesinde de bazı farklılıklarla bulunan bu menkabe için bkz. Köksal vd., 2008: 86-87.

- ²¹ Şecerenâmelerde de yer bulan bu menkabe için bkz. Köksal vd., 2008: 66-67.
- ²² Şecerenâmelerde de yer bulan bu menkabe için bkz. Köksal vd., 2008: 4-5; 64-67; 86-87.
- ²³ Şecerenâmelerde de yer bulan bu menkabe için bkz. Köksal vd., 2008: 66-67.
- ²⁴ Şecerenâmelerde de yer bulan bu menkabe için bkz. Köksal vd., 2008: 4-5; 68-69; 86-87; 104-105.
- ²⁵ “İbni Abbâs” olarak geçen bu ilk Ahi Evran’ın Anadolu’ya gönderilmesi bir şecerenâmede de geçmektedir: “Şöyle rivâyetdür ki âğâh olun. Sultân Ahi Evran İbni ‘Abbâs’ı Rûm’a gönderdi, Zi’n-nûr’ı Mısır’a gönderdi, Ebû Derdâ’yı Yemen’e gönderdi, Selmân’ı Medine’ye gönderdi.” (Köksal vd., 2008: 142-143).
- ²⁶ Bu menkabe sadece bu eserde bulunmaktadır.
- ²⁷ Bu menkabe sadece bu eserde bulunmaktadır.
- ²⁸ Bu menkabe ilk Ahi Evran’la ilgili olduğu için yeri normal olarak eserin baş kısımlarında olmalıydı.
- ²⁹ Bu menkabe de sadece bu eserde bulunmaktadır.
- ³⁰ Bu menkabe sadece bu eserde bulunmaktadır.
- ³¹ Buradaki isimlerden sadece Ahi Beşir’in adı Ahi Sinan şecerenâmesinde geçmektedir. Bkz. Köksal vd (2008): 82-83.
- ³² Tespit edebildiğimiz tek Açe şehri, Kamusu’l-a’lâm’a göre, Hint Okyanus’un da Sumatra adasının kuzey kısmında bir şehirdir (Şemseddin Sami 1306: 42). Bu Açe’nin Rum’da (Anadolu’da) bir şehir olarak zikredildiğine göre burası olması mümkün değildir. Ancak Osmanlı coğrafyasında bu adda bir şehir bulamadık. Müstensih hatasının mebzul miktarda olduğu nüshadaki bu Açe adının müstensihin okuyamadığı bir kelimeyi benzeterek yazmış olmasını, yani bu yer adının aslında başka olduğunu düşünüyoruz.
- ³³ Ahi Evran’ın Anadolu’ya (Rûm) gelişinden hemen bütün Ahi şecerenâmelerinde ve yukarıda anılan diğer kaynaklarda söz edilir. Ancak gerek gelişle ilgili tarih, gerekse birlikte anıldığı isimler -Menâkıb-ı Ahi Evran mesnevisi hariç- geçmez. Bu menkabe bu şekliyle sadece bu eserde bulunmaktadır.
- ³⁴ Şecerenâmelerde de yer bulan bu menkabe için bkz. Köksal vd., 2008: 6-7; 68-69; 88-89.
- ³⁵ Bu bilginin doğru olmadığı açıktır. Adı Alâaddin olan Ahi Sinan bin Mes’ûd, 876 Rebiulevvelinde (1471) adına Türkçe iki şecerenâme düzenlenen Ahi Sinan’dır ve anlaşıldığına göre Alâaddin o tarihte sağdır. Şecerenâmenin adına düzenlendiği Farsça Ahi Sinan şecerenâmesine göre Alâaddin Ahi Sinan’ın künyesi şudur: Seyyidü’ş-şebâb ve’l-mürüvve Kıdvetü’l-fütüvve Alâaddin Ahi Sinân bin Ahi Mes’ûd (Köksal vd., 2008: 42-43). Hicri 676 (1277) tarihli bir vakfiyede kendisinden “merhum” diye bahsedildiğine göre 1277 yılında Ahi Evran’ın hayatta olmadığı da kesindir (Bkz. Köksal 2008: 18-19). Yani adı geçen Alâaddin, Ahi Evran’dan yaklaşık iki asır sonra yaşamıştır. Kaldı ki Ahi Sinan bin Mes’ud olarak anıldığına göre babasının adının Mesud olduğu da açıktır.
- ³⁶ Bu menkabe sadece bu eserde bulunmaktadır.
- ³⁷ Görebildiğimiz kaynaklarda Ahi Evran’ın bu adda bir ustası olduğu bilgisi yoktur. Yalnız Cevat Hak- kî Tarım, Ahi Evran neslinden merhum Şeyh Said’in kitapları arasında bulduğu bir vesikada Ahi Evran’ın Ahi Mehmed adında bir zata hizmet ettiği ve bu zatla aralarında geçen bazı menkabeler ve kerametlerin anlatıldığını kaydeder. Tarım’ın bahsettiği bu vesikada Ebu İshak, Geyikli Baba, Hacı Bektaş-ı Veli ve Abdal Musa ile çağdaş oldukları da bildirilmekte imiş (Tarım 1948: 79-80). Yazımıza konu olan menâkıbın oldukça farklı bir nüshası olduğu intibai veren bu belgenin şu an nerede olduğunu bilemiyoruz. E. B. Şapolyo da *Fütüvvetnâme-i Everan* (?) adlı bir eserde Ahi Evran’ın pirinin ona

Ahiliği öğreten Ahi Muhammed adlı biri olduğunun, bu zatla aralarında pek çok menkabeler geçtiğinin yazıldığını belirtmekte ancak bu eserin nerede bulunduğunu bildirmemektedir (Şapolyo 1967: 26). Ancak bu bilgilerden önce Enver Kardeş'te gördüğü Ahilikle ilgili, içinde bir fütüvvetnâmenin de bulunduğu 43 adet belgeden ve ardından onlar arasındaki bir şecereneden bahsetmesine nazaran, bu eserin Enver Kardeş'te bulunduğunu söylediği fütüvvetnâme olması mümkündür.

- ³⁸ “Kırşehir’de tabak olmaz.” sözü bugün de Kırşehir’de özellikle yaşlılar arasında söylenen bir sözdür. Kırşehir’de buna kaynak olan sözlü rivayet biraz farklıdır. Bu rivayete göre Ahi Evran farklı bir iftiraya uğramıştır. Onun çalışkanlığını, gayretini ve kazancını çekemeyen bazı kimseler, kendi derilerini çalarak satığını ve debağhanesini o parayla kurduğu iftirasını atarlar. Buna karşılık Ahi Evran “Dilerim Allah’tan deriniz tabak tutmasın.” der. Ahi Evran’ın duası kabul olmuş ve bu olaydan sonra bir daha Kırşehir’de tabak tutmamış (Seyfeli 2005: 813-814). Mahmut Seyfeli bunu, “Bu nedenle gümmümüzde Kırşehir’de tabakhane yoktur.” diyerek yorumlar (Seyfeli, aynı yer). Enver Behnan Şapolyo’nun kaynağını bildirmedığı rivayete göre gelen yüklü bir siparişi o kadar deri bulunmadığı ve işlemek için zamanın yeterli olmaması dolayısıyla ustasının kabul etmemesi üzerine Ahi Evran, “Ustam sen bana bırak, dükkânının altında çok deri var.” diyerek işi üstlenir. Kısa zamanda o kadar deriyi işlemesini ustası onun kerametine bağlar ancak diğer debağlar “Bu kadar deriyi nereden buldun yoksa çaldın mı?” derler. Bunun üzerine onlara acı acı bakarak “Bundan sonra Kırşehri’nde gönleriniz tutmasın.” diye inkisar eder (Şapolyo 1967: 22-23).
- ³⁹ Bu menkabe -yazılı kaynaklardan- sadece bu eserde bulunmaktadır.
- ⁴⁰ Sözlü kerametler arasında benzer anlatı varsa da bu oldukça farklı bir versiyondur. Yazılı kaynaklar arasında sadece bu eserde bulunmaktadır.
- ⁴¹ Metinde “Hâzret-i Resüllullâh ‘a.m. yidi yüz yılından şoñra” şeklinde geçen ibareyi herhâlde “hicretten sonra” anlamak icap eder. Hicri 700, miladi 1300-1301 yıllarına tekabül etmektedir.
- ⁴² Bu menkabe sadece bu eserde bulunmaktadır.
- ⁴³ Elimizdeki yegâne nüsha, transkribesi edilmiş, metne müdahalenin zorunlu görüldüğü durumlarda metin tamiri yoluna gidilmiş ve bu durum dipnotlarla açıklanmıştır. metnin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamak için uygun yerlerde noktalama işaretleri kullanılmış, ayrıca yazarın vermek istediği diyalog tarzına uygun biçimde aktarılmıştır.
- ⁴⁴ Nüşhada eski (Arabi) sayfa numaralarıyla yeni sayfa numaraları birer farklı olarak verilmiş durumdadır. Meselâ bu sayfa eski numaraya göre 84a, yeniye göre 83a’dır. Biz yeni numaralara uyduk.
- ⁴⁵ Şenâ: Metinde “senâ” olarak yazılmıştır.
- ⁴⁶ Nüşhada, bazı ibareler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Birer başlık olmadığı gibi çok da anlamlı olmayan bu kırmızı yazılı kelimeleri ayrıca işaret etmeye gerek görmedik. Meselâ burada geçen “Muhammedü’l-Muştafa’ üzerine” ibaresinin kırmızı yazılması gibi.
- ⁴⁷ Metinde “Ahi Evran-ı Cihân-ı Naşre’ d-dîn” yazılmışsa da sonradan kurşun kalemlle “Evran” kelimesinin üstü çizilmiştir. Yukarıdaki iki yazılışa bakarak biz de bu şekilde alınmasını uygun gördük.
- ⁴⁸ Bu kelime metin boyunca hepsi de aynı anlamda ola “tıbâğat”tan başka “tabakât”, “tabâkat”, “tabâgat” gibi farklı şekillerde geçmektedir. Aslı “debbâğ” olan kelime de metinde “tabâk” ve “tabbâk” şekillerinde geçmektedir. Bu farklı yazılımların hepsinde metne olduğu gibi uyduk.

- 49 Metnin bu bölümü kurşun kalemle karalanmıştır.
- 50 Burada da “Evrān” kelimesinin üstü çizilmiştir.
- 51 Anlam olarak “ḳūṭa” (ḳūt: azık, gıda) olması gereken kelime metinde “ḳuvvete” okunacak şekilde harekelenmiştir.
- 52 ‘alem: Metinde “‘ālem” olarak verilmiştir.
- 53 Metinde “Resūlullāh Allāh’un” şeklindedir.
- 54 Çoban kısmı ile sonraki sayfanın başlangıç kısmı uyuşmamaktadır. Ancak metnin akışında gramer bakımından da, anlam bakımında da problem yoktur.
- 55 itdi: metinde “ile”.
- 56 Bu cümleden sonra yazılmış olan “Bu arada tamām oldı.” ibaresi sonradan üzeri karalanarak silinmiştir. Cümlenin olay akışında gerçekten de yeri yoktur.
- 57 Daha yaygın ve kalıplaşmış şekliyle bu ibarenin “server-ı kâ’ināt” olması daha makuldür. Ancak bu şekil de anlamlı olduğu için metinde böyle harekelenen tamlamayı olduğu gibi aktarmayı tercih ettik.
- 58 Bu isim biraz ileride Sehl-i Rūmī olarak geçiyor ki doğru olan o olmalıdır.
- 59 “sofracı: metinde “seferci”. Kelimenin “meşinden yapıma yaygı” anlamındaki “sofracı” olması gerektiği kanatındeyiz. Diğer üç halifenin mesleği de hepsi deriyle ilgili iş alanlarıyken “seferci”liğin (?) bir ilgisi olmasa gerektir.
- 60 Aḫi Evran’dan: metinde “Aḫi Evran andan”
- 61 bī-ḥadd: metinde “bī-ḥadd ü”.
- 62 didi: metinde “didiydi.”
- 63 “dedemiz” ibaresi derkenardadır.
- 64 “götürdigi” olması gereken kelime metinde bu şekildedir.
- 65 Laḡabı: metinde “Laḡabı”.
- 66 itdiler ve didiler ki: metinde “itdiler ki didiler ki”.
- 67 Aḫi Sinān bin Aḫi Mes‘ūd: metinde “Aḫi Sinān ben Aḫi Mes‘ūd”.
- 68 itdi: metinde “eyitdi”.
- 69 “ ‘Biz Allah’ınız ve elbette O’na döneceğiz.’ derler.” Kur’ān 2/156.
- 70 ḳutu metinde ^{قُتْرُ} şeklinde yazılmıştır.
- 71 olduğım: metinde “öldüğim”.
- 72 zemm: metinde “zem”.
- 73 ḥalvā: metinde “ḥālvā”.
- 74 durur: metinde “dūr”.
- 75 bir: metinde “biz”.
- 76 şükr-i şükrān: metinde “şükür şükran”.
- 77 ḳurbān-ı Raḥmān: metinde “ḳurbān Raḥmān”.
- 78 Metnin bu bölümünde iki kelimenin özellikle kazanmak suretiyle silindiği anlaşılmaktadır. Silinen ilk kelime “Resūlullāh” gibi görünüyor.

- ⁷⁹ “ayurduğı” yazılması gereken kelime metinde “eyürdügi” şeklinde yazılmıştır.
- ⁸⁰ şeklinde yazılan kelime okunamadı.
- ⁸¹ ḥasenesi: Metinde “ḥanesi” şeklinde yazılmış.
- ⁸² şeklinde yazılan kelime okunamadı.
- ⁸³ Kelimenin doğrusu “tersâ-beçe”dir.
- ⁸⁴ Metin burada bitmektedir. Metnin sonuna pek çok yanlışlarla yazılmış “Temmetü'l-kitâb ve bi-'avni'l-meliki'l-Vehhâb” ibaresi bulunmakta fakat istinsahla ilgili bilgiler yer almamaktadır.

Kaynakça

- Akkuş, Mehmet. (1991). *Menâkıb-ı Sultan Süleyman (Risâle-i Padişâh-nâme)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- _____, (2002). “Farklı Bir Ahilik İcâzetnâmesi”, *Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 21, 95-100.
- Altınok, Baki Yaşa. (2005). “Yeni Vesikalar Işığında Ahi Evran Velî İle Arkadaşlarının Sür-
gün ve Şehit Edilmesi” *G.Ü. I. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (12-13
Ekim 2004 Kırşehir)*, Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi, Ankara, 63-77.
- _____, (2007). “Selçuklu Ekonomisinde Yabanlu Pazarı ve Bu Pazarın Kurulmasında Ahi
Evran'ın Rolü”, *II. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu – Bildiriler 13 Ekim
2006 Kırşehir*, Haz. M. Fatih Köksal, A.E.Ü. Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yay.,
Ankara, 1-18.
- Bayar, Muharrem. (2005). “Arşiv Vesikalarına Göre Bolvadin'de Ahilik Teşkilâtı ve Bir Ahi
Şeceresinin Tanıtımı”, *G.Ü. I. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (12-13
Ekim 2004, Kırşehir)*. Haz. M. Fatih Köksal, Ankara, 1, 129-161.
- Bayram, Mikâil. (1981-1982). “Ahi Evren'in Öldürülmesi ve Ölüm Tarihinin Tespiti”, *İÜEF
Tarih Enstitüsü Dergisi*, 12, 521-540.
- Bayram, Sadi. (1994). “Ahilik ve Bir Ahi Şeceresi”, *TTK Belleten*, 222, 295-309.
- Cahen, Claude. (1994). *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, Çev.: Yıldız Moran. İstan-
bul: e Yayınları.
- Cunbur, Müjgan. (1982). “Gülşehri”, *Âli – Hattatların ve Kitap Sanatçılarının Destanları
(Menakıb-ı Hünerverân)*. Ankara: KTB Yay.
- _____, (2004). “Gülşehri”. *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, AKM Yay., 4, 251-253.
- Çalışkan, Yaşar - M. Lütfi İkiş. (2003). *Kültür, Sanat ve Medeniyetimizde Ahilik*, Ankara:
Kültür Bakanlığı Yay.
- Ecer, Ferhat - Arif Yıldırım. (1988). “Ahi Birlikleri ve Bir Belge”, *Türk Dünyası Araştırmaları*,
53, 171-181.
- Erünsal, İsmail E. – A. Yaşar Ocak. (1984). *Elvan Çelebi – Menâkıbu'l-kudsiyye fî Menâsibi'l-
ünsiyye (Baba İlyâs-ı Horasanî ve Sülâlesinin Menkabevi Tarihi)*. İstanbul: İÜEF Yay.
- Gökalp, Haluk. (2005). “Ahi Evran'ın Menkabevi Kişiliği”, *Ahilik Araştırmaları Dergisi*, 2, 23-
37.

- Gölpınarlı, Abdülbaki. (1949-1950). "İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı ve Kaynakları", *İÜ İktisat Fakültesi Mecmuası*, 11 (1-4), 2-354.
- _____. (1990). *Vilâyetnâme (Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî)*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Güzelbey, Cemil Cahit. (1986). "Bir Ahi Şeceresi", *Türk Kültürü ve Ahilik XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri* (13-15 Eylül 1985 Kırşehir). İstanbul, 235-241.
- Hacıgökmen, M. Ali. (2007). "Ahi Şecerenâmelerinin Tarihi Temeli ve Yazılış Sebepleri", *II. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu – Bildiriler 13 Ekim 2006 Kırşehir*, Haz. M. Fatih Köksal, A.E.Ü. Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 285-296.
- _____, (2001). *Ahi Sinan bin Ahi Mes'ûd ve Şecere-nâmesi*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya.
- Kartal, Ahmet. (2009). "Kerâmât-ı Ahi Evran Mesnevisi Üzerine Notlar", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2, 223-242.
- Köksal, M. Fatih. (2007). "Kırşehir Müzesi'ndeki Ahi Şecerenâmeleri", *II. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu – Bildiriler 13 Ekim 2006 Kırşehir*, Haz. M. Fatih Köksal, A.E.Ü. Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2007, 313-324.
- _____, (2008). *Ahi Evran ve Ahilik*. Ankara: Kırşehir Valiliği Yay.
- _____, Orhan Kurtoglu, Hasan Karaköse, Özer Şenödeyici. (2008). *Kırşehir Müzesindeki Ahilik Belgeleri (Ahi Şecerenâmeleri, Beratlar, Vakfiyeler)*. Ankara: Kırşehir Valiliği Yay.
- Kurtoglu, Orhan. (2011). "Ahi Şecerenâmelerine Göre Ahilik Âdab ve Uygulamaları", *I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu 15-17 Ekim 2008, Kırşehir*, 2, 705-717.
- Merhan, Aziz. (2003). *Die 'Vogelgespräche' Gülşehris und die Anfänge der türkischen Literatur*, Göttingen.
- _____, (2004). "Ahi Evran ve Şair Gülşehri", *Ahilik Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 93-103.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (1983). *Bektaşî Menakıbnamelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- _____, (1992). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*. Ankara: TTK Yay.
- Odabaşı, Zehra. (2008). *Bir Ahi Dostu: Franz Taeschner -Hayatı ve Eserleri-*, Ankara: Ahi Evran Ün. Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yay.
- Seyfeli, Mahmut, "Ahi Evran-ı Velî İle İlgili Kırşehir'de Anlatılan Efsane ve Menkabeler" *G.Ü. I. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (12-13 Ekim 2004, Kırşehir)*. Kırşehir 2005, 2, 801 -820.
- Şahin, Kâmil. (1994). "Edebâli", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 4, 393-394.
- Şapolyo, Enver Behnan. (1967). *Kırşehir Büyükleri*. Ankara: Kirsed Yayıncılık.
- Şemseddin Sami. (1308). *Kamus-ı Türki*, 2, İstanbul: İkdâm Matbaası.
- _____, (1306). *Kamusu'l-a'lâm*, 1, İstanbul: Mihran Matbaası.
- Taeschner, Franz. (1930). *Ein Mesnevi Gulschehris Auf Achi Evran*. Hamburg: Als Ms gedruckt, Glückstadt u.,
- _____, (1955). *Gulschehris Mesnevi Auf Achi Evran den Heiligen von Kirsheir und Patron der Türkischen Zünfte*. Wiesbaden: DMG, Kommissionverlag Franz Steiner Ggmbh.

- Tarım, Cevat Hakkı. (1948). *Tarihte Kırşehir – Gülşehir (Babailer – Ahiler – Bektaşiler)*, İstanbul: Yeniçağ Matbaası.
- Tökel, Dursun Ali. (2005). “İbni Battuta Seyahatnamesi ve Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin İstanbul Bölümüne Göre Ahiler ve Ahilik”, *G.Ü. I. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (12-13 Ekim 2004, Kırşehir)*. Haz. M. Fatih Köksal, 2, Kırşehir, 885-897.
- Yavuz, Kemal. (2007). *Gülşehir'nin Mantıku't-tayr'ı (Gülşen-nâme) –Metin ve Türkiye Türkçesine Aktarma*. Ankara: Kırşehir Valiliği Yay.
- Yıldız, Harun. (2005). “Hacı Bektaş Vilâyetnâmesi'nde Ahi Evran”, *G.Ü. I. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (12-13 Ekim 2004, Kırşehir)*. Haz. M. Fatih Köksal, 2, Kırşehir, 1023-1042.